

24 februari 2009

Till Jordbruksverket
Att Carl Johan Lidén
551 82 Jönköping
Samt per mail till jordbruksverket@sjv.se

Anpassning av landsbygdsprogrammet 2007-2013, med anledning av översynen av jordbrukspolitiken. Hälsokontrollen.

Skärgårdarnas Riksförbund, SRF, organiserar den fastboende befolkningen runt hela kusten från Luleå i norr till Koster i väster samt på öarna i de stora insjöarna. Förbundets medlemmar är 14 regionala skärgårdsföreningar. Vi arbetar med förutsättningarna för boende, arbete och service året runt i landets skärgårdar.

Sammanfattning

Jordbruksverkets förslag innebär en översyn av främst axel 1 och 2 inom landsbygdsprogrammet 2007-2013 med anledning av den kommande halvtidsutvärderingen av programmet. De ekonomiska ramarna inom verksamheten ändras och pengar föreslås styras till miljörelaterade åtgärder. I rapporten lämnas förslag på förändringar och omfördelningar mellan olika åtgärder och vissa förslag till nya åtgärder.

SRF för fram önskemål om en tydligare koppling till det nationella miljömålet "Hav i balans och en levande kust och skärgård" för bättre riktade åtgärder för ett fungerande jordbruk i landets skärgårdar. Vi upprepar tidigare krav på ändringar inom reglerna för kompensationsstöd och investeringsstöd. Dessutom diskuterar vi effekterna av nuvarande regler inom miljöstöden, bl.a. utvald miljö och avlägset belägna gräsbärande marker. Vi framhåller behovet av en ny samlande nationell klass "skärgårdsbete".

Vi är tveksamma till utformningen av de nya föreslagna markklasserna inom det skogliga området.

Skärgårdarnas Riksförbund ingår i referensgruppen angående anpassning av Landsbygdsprogrammet till hälsokontrollbeslutet.

Jordbruksverket vill i sin remiss ha synpunkter på hur man ska utforma jordbrukspolitikens stödformer genom landsbygdsprogrammet med anledning av att det under 2009 påbörjas en halvtidsutvärdering som skall vara klar 2010, den s.k. hälsokontrollen.

Efter denna kommer man med säkerhet att besluta flytta pengar från så kallade direktstöden, såsom gårdsstöd per hektar brukad mark, till andra former av åtgärder för att utveckla landsbygden. Men man kommer också att analysera hur väl jordbrukets mål är uppfyllda när det gäller de många olika miljöersättningarna. Här finns flera olika kranar att skruva på och man kommer också att föreslå ändringar om det behövs för att nå de uppsatta målen.

För att lättare kunna bedöma olika förslag till åtgärder och om de ska genomföras, har man pekat ut några direkta utmaningar inför framtiden att hålla sig till.

- Att mildra effekterna av ett förändrat klimat, både att minska utsläpp av växthusgaser och påverkan på de areella näringarna av ett förändrat klimat
- Att öka produktionen av förnybar energi
- Att förbättra vattenkvaliteten
- Att bidra till att bevara den biologiska mångfalden
- Att bidra till åtgärder i samband med omstrukturering av mjölksektorn.

Jordbruksverket har presenterat ett mycket omfattande och till stora delar tekniskt material kring olika åtgärder inom delar av landsbygdsprogrammet. Det gäller främst åtgärder inom axel 1 och 2. I uppdraget ligger inte förslag kring omfattning och inriktning av alla åtgärder inom axel 3.

Vi vill redan här säga att det inte är lätt för Skärgårdarnas Riksförbund att hjälpa Jordbruksverket i sitt arbete kring dessa frågor. Men vi ser det som vår uppgift att föra fram våra kunskaper kring de möjligheter programmet kan ge för att stimulera ett aktivt jordbruk även i landets skärgårdar.

Tyvärr kan vi notera att de förslag som SRF tidigare fört fram inte finns med i remissen. Det är givetvis angeläget att vi nu upprepar dessa förslag. Jordbruksverket skriver också att man i halvtidsutvärderingen hinner återkomma till förslag som ännu inte är analyserade.

Det är givetvis ett stöd för oss att det ingår i Jordbruksverkets uppdrag att era förslag också skall ta hänsyn till arbetet kring de nationella miljömålen. Här lutar vi oss givetvis främst mot miljömålet ”Hav i balans samt levande kust och skärgård”. Även där poängteras betydelsen av ett aktivt levande odlingslandskap i skärgårdarna.

Ekonomiska förutsättningar finns

En viktig aspekt är att det ur ekonomisk synpunkt nu finns goda förutsättningar att faktiskt göra förbättringar av programmet för den återstående tiden. Det skapas en stor pott av pengar, dels från indragna direkta gårdsstöd, extra pengar från kommissionen med tanke på utmaningarna inom miljöområdet, vissa outnyttjade pengar från första åren i programmet, samt från valutakursvinster.

SRF tidigare förslag, justerat kompensationsbidrag

Vi är medvetna om att frågor kring kompensationsbidraget inte ingår i det direkta remissmaterialet. SRF har tidigare begärt att kompensationsbidraget för skärgårdarna skall läggas på en "norrlandsnivå". Brukningsförhållandena och lönsamhetsberäkningar ger god grund för ett sådant förslag. Idag är öarna i klass 5:a vilket ger viss ersättning per hektar samt med en arealfaktor om 1,3 djurenheter per hektar. Vi anser att öarna borde läggas i klass 4:a samt har en arealfaktor på 1,1 djurenhet per hektar. En ändring inom denna stödform ger rätt effekt eftersom den är direkt relaterad till djurtätheten och därmed betetrycket och landskapsvården.

SRF tidigare förslag, ändrat investeringsstöd

Det finns dokumenterat väsentligt högre byggkostnaderna på öarna i skärgårdarna jämfört med fastlandet vilket motiverar att man ska kunna få 50 % av den godkända investeringen som stöd istället för som idag 30 %. Denna högre nivå gäller redan i stora delar av Norrland med motivering att det är nationella intressen att ha aktiva lantbruk där. Vi anser att samma argument gäller även landets skärgårdar i de delar där det är öar utan fast landförbindelse eller allmän vägfärja. Vi anser också att brukaren skall få räkna in värdet av den egna arbetsinsatsen i den godkända kostnaden. Att bygga på en ö med de transportkostnader det innebär för hantverkare motiverar mycket väl en sådan möjlighet.

Den prioriterade utmaningen "bevara den biologiska mångfalden"

Under rubrik 2.2.4 beskriver SJV den pågående igenväxningen av tidigare jordbruksmark, som sker samtidigt som en intensifiering av jordbruket sker på slättbygderna. Man beskriver korrekt att dessa processer leder till en förlust av habitat och ett kulturhistoriskt odlingslandskap där många arter i dag är hotade. Markerna förlorar snabbt sina värden när hävden upphör. Man konstaterar riktigt att dessa marker inte längre är viktiga för lantbrukets foderproduktion. Därför krävs det omfattande insatser för att värdena ska bevaras.

Vi saknar i detta stycke en tydligare koppling till de nationella miljömålen. I dessa uttalar tydligt för skärgårdens del betydelsen av att ett öppet odlingslandskap bevaras med tanke på det stora värde området har för friluftsliv och rekreation för det stora antalet besökare. Dilemmat är ju att ju längre ut från kusten man kommer desto svårare blir förutsättningarna för jordbruket. Markerna blir magrare, gårdarna är mindre och därmed mer orationella. Priserna på jordbruksfastigheter är långt över markernas avkastningsvärden och problemen med transporter ökar. Samtidigt finns en andra gradient med ett ökande intresse att bevara den unika miljön ju längre ut från fastlandskusten man kommer.

Axel 1, Kompetensutveckling, 3.1.4.

SRF instämmer i behovet av information och rådgivning kring åtgärderna inom åtgärden "utvald miljö" samt insatser för ökad anslutning till miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Här vill vi framhålla betydelsen av att uppmärksamma den nytta nationella nätverk kan göra med tanke på att skärgårdarnas jordbrukare är så få och så glest fördelade. De möter också så speciella problem att ett utbyte av erfarenheter på nationell nivå är nödvändigt för att underlätta arbete med utformning och utvärderingar av olika åtgärder.

Axel 2, Förbättra miljön och landskapet

Inom detta stora kapitel finns dels en bra beskrivning av nuläget samt en ingående genomgång av de olika åtgärderna. Vi har i detta remissvar endast hunnit fördjupa oss i kapitlena 4.1 ”Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slåtterängar och våtmarker”, 4.3 ”Utvald miljö” samt 4.9 ”Skogens mångfald”.

4.1 ”Biologisk mångfald i betesmarker”, gör ny nationell klass ”skärgårdsbete”

Syftet med ersättningen är att bevara och förstärka betesmarkernas natur- och kulturmiljövärden. Enligt miljö kvalitetsmålet om en levande skärgård poängteras betydelsen av ett rikt odlingslandskap med bevarade ängs- och betesmarker. För att lösa denna uppgift krävs ökad uppmärksamhet åt skärgårdarna, speciellt de öar som saknar fast landförbindelse. Detta löses bäst genom att definiera och införa en nationell markklass ”skärgårdsbete”. I landets skärgårdsområden finns över 500 bebodda öar utan fast landförbindelse fördelade på 18 län i 101 kommuner. Samtidigt är jordbruken på dessa många öar mycket glest fördelade och riskerar att inte få en samlad uppmärksamhet i landet. En nationell markklass, ”skärgårdsbete”, är minst lika motiverad som klasserna ”alvarbete” och ”fäbodbete” som finns idag.

Den starka debatten om definitionen på vad som är stödberättigade betesmarker följer vi givetvis med stort intresse. Omprövningen som sker nu 2009 får stora konsekvenser för skärgårdarnas marginella marker. Den hårdare synen på skogsbeten slår hårt i flera skärgårdar. Denna typ av fattiga betesmarker har alltid varit viktiga för många företag trots sitt låga fodervärde. Här måste en ökad förståelse för traditionellt skärgårdsjordbruk få gälla istället för att ytor plockas bort så hårt som sker idag. Det är bra att Jordbruksverket tagit upp problemen kring beteshävd av trädbärande marker inför den kommande halvtidsutvärderingen. Vi kommenterar inte denna dagsaktuella punkt närmare eftersom den återkommer. Att den är ett stort problem torde alla vara medvetna om.

Vi anser att SJV argumenterar rätt när man konstaterar att lönsamheten i produktionen av betande djur försämrats genom borttagna djurbidrag samtidigt som miljöersättningarna för betesmarker varit i stort sett oförändrade sedan de infördes. Vi stödjer därför förslagen om höjning av ersättningar. Men som sagt vill vi att en till markklass, ”skärgårdsbete” införs.

4.3 ”Utvald miljö”

Inom denna rubrik saknar vi helt analys, och förslag till åtgärder inom två viktiga insatser som vänder sig till skärgårdarna. Det gäller de regionala markklasserna ”mosaikmarker” samt ”avlägst belägna gräsbärande marker”.

Dessa markklasser har införts av ett flertal av de län som har skärgårdar. Dock inte alla! Men betydligt allvarigare är att flera län verkar mer eller mindre avstå från att tillämpa dem, eller ens informera länets brukare. Markklasserna rymmer givetvis både problem och möjligheter och delvis saknas nog också kompetens för att tillämpa dem. Risken är att olika län utvecklar olika praxis vilket kommer att drabba skärgårdsbönder. Med tanke på problemen kring regionala klasser för att lösa nationella åtaganden kopplade till nationella miljömål anser vi att en snabb samlad analys av dessa markklasser måste göras. Som vi tidigare framfört önskar vi en speciell klass för skärgårdsbete.

Stödformerna inom ”mosaikbete” gäller bara för bete på marker som inte är klassade idag vilket begränsar nyttan för de aktiva skärgårdsbönder som ännu finns. Det måste vara rimligt att kunna gå in i nya åtaganden när nya former införs.

Åtgärden ”avlägst belägna betesmarker” har hos många länsstyrelser betraktats som en form av transportstöd. Genom att införa denna åtgärd utan samråd med skärgårdsbornas intresseorganisationer har man tyvärr negativt påverkat flera av dagens regionala system för den bofasta befolkningens företagare att få visst transportstöd för sina frakter av betesdjur, slaktdjur och övriga insatsvaror i jordbruket. I stället har man öppnat för alla djurhållare att få stöd för att utnyttja skärgårdarnas betesmarker. Åtgärden är hektarbaserad och inte alls relaterad till verkliga transportkostnader. Vare sig det är helt korta sjötransporter över lugna vatten eller långa resor till ytterskärgårdar utgår samma stöd. Stödformen gynnar t.ex. bete på några få stora öar istället för att fördela betesdjuren på flera öar. Likaså tar stödet inte hänsyn till verkliga fraktkostnader inom företaget, t.ex. om betesmarkerna på olika öar bör betas i flera omgångar under året.

Med tanke på betydelsen av att stimulera ett bevarande av ett samlat odlingslandskap i skärgårdarna anser vi att en speciell avgränsning skall göras för att gynna de brukare som har gårdscentrum på en ö utan fast landförbindelse. Dessa brukare har hela kedjan med slåtter, bete, vallodling, byggnader etc på öarna. Värdet i detta är stort jämfört med att stödja en utveckling av specialiserade företag på fastlandet som kör ut betesdjuren på öar enbart över sommaren. Man kanske kan lösa en del av naturvårdens intressen på det viset, men inte det samlade riksintresset i en levande skärgård med både natur- och kulturvärden.

4.9 ”Skogens mångfald”

Remissen föreslår att nya åtgärder införs kopplade till skogsmiljön. Den första insatsen gäller skogsbryn. Avsikten är att uppmärksamma en biotop av stor betydelse för den biologiska mångfalden genom att gynna och tillvarata en ca 15-30 m breda övergångszon mellan åker eller betesmark och skogsmark.

Förslaget verkar svårt att tillämpa i praktiken. Dels har man infört en hårdare syn på skogsbete när det gäller trädinnehåll etc. Det kanske är rimligare att se över den åtgärden och dess möjligheter först. Sedan vill man införa ett delvis svåröverskådligt system med bedömningar av vilka typer av träd som ändå ska få finnas inom skogsbryn. För skärgårdarnas del anar vi att det blir betydande problem att göra avgränsningar eftersom betesmarkernas avgränsningar även inkluderar ytor mot hållmark som ingår i hagar. Dessutom står att där man redan vinnlagt sig om att bevara skogsbryn, t.ex. i större betesmarker som även innehåller skog, där ska inte åtgärden tillämpas. Det är ett märkligt synsätt vilket kan leda till oönskade initiativ.

Den andra insatsen man föreslår är likartad och kallas ”gläntor och gles skog”. Även här är det rimligt att först se hur man behandlat den befintliga åtgärden ”skogsbete” i praktiken. Annars bör denna nya form vara av stort intresse för skärgårdarna där det bör gå bra att utveckla ett arbete med öppningar i mager skogsmark där det inte längre finns bete eller där skogsbetet fortfarande pågår men inte längre får stöd. Med tanke på det mycket lilla arealmålet verkar åtgärden närmast vara en åtgärd som kan utnyttjas vid några enstaka tillfällen för att stödja någon viss art.

Axel 3, Diversifiering och förbättrad livskvalitet på landsbygden

Vi avstår från att lämna synpunkter kring förslagen för denna axel. Generellt anser vi att det är viktigt att se möjligheterna att föra pengar till axel 3. Utvecklingen i skärgårdarna med olika stödformer för verksamheter och företagande är genom programmet hänvisade till axel 3. Likaså är resurserna för Leader-områdena också inom axel 3. Men remissen nu behandlar inte omfördelning mellan axlarna eftersom det innebär en högre beslutsnivå än omfördelning inom axlarna. Därför får sådana förslag vänta till halvtidsutvärderingen.

Så vitt vi kan uppfatta är det dock angeläget att spara resurser från axel 1 och 2 och inte omfördela allt mellan dessa. Utan istället bör man ha möjligheten att senare överföra resurser till axel 3. Där finns stort behov av resurser för stöd till företagande och sysselsättning på landsbygden även utanför det direkta jordbruket. En viktig del av detta länkas genom de lokala beslutsprocesserna inom Leader områdena. Vi vill uppmana SJV att begränsa omfördelningarna av de nya resurserna statistiskt inom dagens ramar mellan axlarna 1 och 2. Behoven inom axel 3 måste trots allt vägas in redan nu.

Sankt Anna den 24 februari 2009

Bengt Almkvist
Förbundssekreterare

SKÄRGÅRDARNAS RIKSFÖRBUND

Missjö 614 98 Sankt Anna

info@skargardarnasriksforbund.se

www.skargardarnasriksforbund.se